

Мар'яна Ферендович

Оркестр польської Спілки музикантів та його роль в культурно-мистецькому процесі Львова 20–30-х років ХХ століття

Історія оркестрового виконавства Львова засвідчує чимало відомих колективів, постатей композиторів, диригентів, музикантів-інструменталістів, музично-громадських діячів, які відіграли помітну роль у культурно-мистецьких процесах багатонаціонального середовища Галичини впродовж тривалого історичного періоду. Варто згадати про динамічне функціонування інструментальних капел у XVI–XVII ст., оркестру при Святоюрській митрополичій катедрі, що під керуванням Паньківського (злам XVIII–XIX ст.) досягнув свого найвищого рівня, активну участь театрального оркестру в низці концертів Музичної академії (1796–1797), які започаткували “Нестор польської композиторської школи”, видатний музичний діяч і диригент Юзеф Ельснер. А також інших, пізніших “музичних академіях”, що організовувалися протягом XIX – першої третини ХХ ст.

У процесі розвитку музичного виконавства Львова виразно виокремлюється хронологічний відрізок першої третини ХХ ст. (до 1939 р.), який був тісно пов’язаний з піднесенням музичної культури міста й краю. Цей період став найуспішнішим у творчому житті симфонічного оркестру Галицького музичного товариства (від 1919 р. – Польського музичного товариства)¹ та його очільників талановитих багатогранних музикантів – композиторів, педагогів, диригентів, теоретиків Мечислава і Адама Солтисів. Їх концертна діяльність ввійшла в музичні традиції міста і відіграла суттєву роль у становленні інших музичних колективів. Постійно діючий симфонічний колектив ГМТ-ПМТ, що протягом 1900–1939 рр. був чи не єдиним оркестром, який *регулярно* виступав з виконаннями симфонічної музики, став основою для виникнення в 1920–1930-х рр. симфонічного оркестру Львівської філармонії.

Натомість, філармонійний симфонічний оркестр, що був і залишається центром філармонійного руху, неодноразово переривав працю на чималий термін. Він діяв на різних відтинках

¹ Далі скорочено ГМТ-ПМТ

існування цієї інституції: в першому сезоні 1902–1903, згодом, від 1921 і, ймовірно, до 1924 р.² під назвою симфонічний оркестр Польської спілки музикантів (ПСМ) та в 1933–1939 рр. Саме з цим колективом Лешек Мазепа пов’язує відродження симфонічного оркестру Львівської філармонії на деякий час у двадцятих і, на більш тривалий – у тридцятих роках (Mazepa L. Filarmonia Lwowska (Karty z dziejów instytucji) // Rozmyślania i wspomnienia o Lwowie i Lwoviakach. – Biblioteka Kuriera Galicyjskiego, 2011. – s. 116).

Окреслюючи значення оркестру ПСМ у житті філармонійного симфонічного колективу, його діяльність залишилася поза увагою науковців. Таким чином, виникла потреба у детальному з’ясуванні творчого шляху, а також висвітленні його ролі в більш широкому контексті музично-виконавського мистецтва Львова 1920–1930-х рр.

Як відомо, після близькавичного сезону 1902–1903 рр. славнозвісний оркестр Львівської філармонії перестав існувати. Спроби утворити симфонічний оркестр на зразок колишнього філармонічного неодноразово повторювалися завдяки зусиллям керівників концертних організацій, диригентів. Їх прагнення увінчалися успіхом в травні 1921 р., коли Максиміліан Тюрк організував і став адміністратором довгоочікуваного симфонічного оркестру Польської спілки музикантів. Він складався із 106 інструменталістів (Neuhauser F. Ruch muzyczny we Lwowie // Gazeta Muzyczna. – 1921. – № 1–2. – S. 18).

У часописі “Chwila” зазначалось, що новий симфонічний оркестр буде проектуватися на великий європейський масштаб, а до його імпрез запрошуватимуть найвидатніших диригентів (Kronika. Z muzyki // Chwila. – 1921. – № 846. – 26 maj. – S. 5.). Його заснування належить до цікавих і не досліджуваних сторінок історії музичної культури Львова, а надто питань взаємозв’язку львівського музичного середовища з іншими культурними центрами Польщі. Це доводять факти, отримані з періодичних видань Львова 1919–1920 рр. Альфред Пльон, описуючи процес утворення оркестру, зауважував: “Подібно до того, як це відбулося минулого року (в 1920 р. – M. F.) у Krakowі, “Львівська спілка музикантів”, а отже професійне товариство всіх інструменталістів у Львові організувала симфонічний оркестр” (Plohn A. I. Koncert symfoniczny Pol. Związku Muzykow // Chwila. – 1921. – № 854. – 5 czerw. – S. 3.). Це підтверджувала “Gazeta Muzyczna”.

² Останню згадку про нього знаходимо на сторінках газети “Chwila” за квітень 1924 р.

Видання подавало, що у вересні 1919 р. “Спілка музикантів-інструменталістів” у Львові поновила свою діяльність, вибрала нове управління на чолі з М. Солтисом і намірилася утворити великий симфонічний оркестр. Ця музична організація, до якої належали як інструменталісти Міського театру, так і члени численних салонних оркестрів, тісно співпрацювала з Варшавською і Krakівською спілками (*Wiadomości z kraju i z zagranicy. Związek muzyków instrumentalistów // Gazeta Muzyczna.* – 1919. – № 23. – 1 wrzes. – S. 165–166.). Л. Мазепа вказує, що оркестр ПСМ об’єднав професійну частину ПМТ та Міського театру. Тож загалом можемо констатувати об’єднання зусиль *M. Tюрка i M. Солтиса у створенні нового симфонічного колективу.*

Його перший концерт відбувся 29 травня 1921 р. У залі Міського театру під орудою М. Солтиса звучали рапсодія “В глибині моря” Гжегожа Фітельберга, Третя симфонія Каміля Сен-Санса і Фантазія для фортепіано з оркестром Вітольда Фрімана (*Plohn A. I. Koncert symfoniczny Pol. Związku Muzyków // Chwila.* – 1921. – № 854. – 5 czerw. – S. 3.).

Другим концертом, влаштованим через місяць, керував інший львівський диригент Броніслав Вольфшталь. Він презентував “Леонору” Людвіг ван Бетховена, “Патетичну” симфонію Петра Чайковського та вступ до опери “Нюрнберзькі майстерзінгери” Ріхарда Вагнера (*Kronika. Z muzyki // Chwila.* – 1921. – № 875. – 26 czerw. – S. 9). Його заповзятливість і енергійність не залишилися непоміченими. Він став диригентом чергового виступу оркестру ПСМ на початку жовтня 1921 р. (*Neuhauer F. Koncert Polskiego Związku Muzyków // Gazeta Lwowska.* – 1921. – № 221. – 4 paźd. – S. 3).

Як анонсувала преса, четвертий симфонічний вечір відбувся 26 грудня 1921 р. Під керуванням диригента оперети Міського театру Альфреда Штадлера виконувалися Симфонія G-dur Антоніна Дворжака, симфонічна поема “Les preludes” Ференца Ліста, і дві власні композиції диригента: увертюра до нещодавно презентованої у Львові опери “Варшав’янка” і “Симфонічна фантазія” (*Kronika. Z sali koncertowej // Chwila,* 1921. – № 1050. – 23 grud. – S. 4). Це був дебют А. Штадлера як диригента симфонічного колективу.

Перший виступ оркестру в сезоні 1923–1924 pp. відбувся в грудні 1923 р. Він пройшов завдяки спільним старанням ПСМ, члени якого виступили безоплатно, і ПМТ, яке надало зал, диригента, партитури творів та ін. (*Plohn A. I Koncert symfoniczny // Chwila.* – 1923. – № 1711. – 19 grud. – S. 5).

Диригував А. Солтис. Його програма була присвячена виключно творам Л. Бетховена. Сюди входили Симфонія № 7, увертюра до балету “Творіння Прометея” і Концерт для скрипки з оркестром.

Вірогідно, відбувся ще один концерт, ініційований цими двома товариствами, оскільки наприкінці лютого 1924 р. преса афішувала третій симфонічний концерт ПСМ і ПМТ. У програмі було зазначено Перший концерт для фортепіано з оркестром П. Чайковського, увертюру “Король Стефан” оп. 117 та Симфонію № 7 Л. Бетховена (Neuhauser F. Z muzyki // Gazeta Lwowska. – 1924. – № 48. – 27 lut. – S. 5). Диригував знову А. Солтис.

Поза увагою науковців залишився виступ оркестру ПСМ в квітні 1924 р. під орудою відомого чеського диригента Мілана Зуни. Він запропонував львів'янам “Литовську рапсодію” Мечислава Карловича, давно не виконувану у Львові “Італійську серенаду” для струнного оркестру Ерманно Вольфа-Феррарі, симфонію “Сільське весілля” Карла Гольдмарка і вступ до опери “Нюрнберзькі майстерзінгери” Р. Вагнера (Plohn A. Koncert symfoniczny Związku Muzykow // Chwila. – 1924. – № 1823. – 11 kwiet. – S. 6).

Оскільки, відомості про симфонічний колектив ПСМ надалі зникають зі шпалт львівських часописів, можемо припустити, що приблизно в цей час він перестав функціонувати.

Симфонічний оркестр ПСМ незважаючи на короткотривалу діяльність відіграв помітну роль у культурно-мистецькому процесі Львова 20–30-х рр. ХХ ст. Окрім заслуженої участі у відродженні філармонійного колективу, він упродовж декількох років заповнював прогалину, яка виникла внаслідок нестачі симфонічних виконань у Львові. Поза тим, варто наголосити, що колектив став базою диригентської активності. Адже, серед переліку досвідчених маestro, котрі вже встигли заявити про себе як про майстрів симфонічного диригентського виконавства (М. Солтис, М. Зуна, Б. Вольфшталь, А. Солтис), віднаходимо дебютанта в цій царині – А. Штадлера. Вивчення репертуарних пріоритетів керівників дозволило констатувати, що оркестр опанував складний і широкий за спектром репертуар, пропагував симфонічну музику різних епох і шкіл, а також спричинився до популяризації музики львівського композитора А. Штадлера. Виступи симфонічного оркестру ПСМ сприяли творчому становленню багатьох місцевих музикантів і формували місцеве підґрунтя для розвитку та спадкоємності традицій музично-виконавського мистецтва Львова й Галичини.